

Мср Владимир М. Каљевић
ОШ "Братство јединство"
Врбас

ЈЕДНА СЕОСКА ОСНОВНА ШКОЛА У ВРЕМЕ ВЕЛИКОГ РАТА (Школа у Старим Шовама – Равно Село)

АПСТРАКТ: У раду се говори о Српској вероисповедној основној школи у некадашњим Старим Шовама, данас Равно Село, у време Великог рата 1914-1918. године. Срби са подручја данашње Војводине, као поданици Аустроугарске монархије пролази су кроз тежак период свог бивствовања на овим просторима. Ратна збивања, реквизиције, ратни зајмови и интернирања одражавали су се на све сегменте живота војвођанских Срба. Исту судбину делиле су српске основне школе са овог подручја. Школа у Старим Шовама иако је редовно радила за време Великог рата суочавала се са недостатком школског кадра, одласком управника школе свештеника Милана Стоје у интернацију, док су деца ретко похађала наставу, јер су у одсуству очева који су били на фронту, помагали у пољским радовима, приликом скупљања летине. Рад је написан на основу релевантне историјске литературе и писаних историјских извора архива Српске православне општине у Равном Селу из датог периода.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Велики рат, школа, Срби, Старе Шове

Данашње Равно Село, некада Старе (српске) и Нове (немачке) Шове, типично су бачко, војвођанско село. Први, мада несигурни, трагови постојања овог села, потичу из XV века (1484-1502).¹ Сигурнији подаци су са почетка XVIII века, 1715. године када је одржан попис становништва Угарске. Шове су тада пописане као српско село са 10 домова.² Да је село напредовало и расло, сведоче нам пописи кроз XVIII век, али и да је било подељено на две парохије а у једном тренутку у сеоском храму Преноса моштију светог оца Николаја службовало је чак 5 свештеника истовремено.³ Негде у време завођења црквених матичних књига спомиње се и српска школа (1745).⁴ Први писани траг је из 1772. године, када је школски надзорник оставио опис Шовске школе.⁵ Крајем истога века у Шове се колонизују Немци, који ће 1818. године основати своје село-Нове Шове. Током XIX века, делећи судбину народа коме је припадала, и ова школа је пролазила кроз низ падова и успона. У другој половини овога века, притиснути законским актима Угарске

¹ Владимир М. Каљевић, *Храм преноса моштију Св. Оца Николаја у Равном Селу*, Нови Сад 2004, 19

² Исто, 20

³ Исто, 27

⁴ Димитрије Кириловић, *Српске основне школе у Војводини у 18. веку (1740-1780)*, Сремски Карловци 1929, 5

⁵ Света Печињачки, *Православно-тривијалне школе на подручју Карловачке митрополије у 1772. години*, Настава и васпитање-посебни додаци, 1969, 1

краљевине, али и сопственом немарношћу, Шовљани и њихова школа пролазили су кроз веома велика искушења.⁶ Слична ситуација се наставила и на освитку XX века.

Догађаји у Сарајеву 1914. године и почетак ратних дејстава између Аустроугарске и Србије неумитно су се одразили и на Србе у Шовама. У ово време село је већ било подељено на Старе и Нове Шове. Немци из Нових Шова, као верни поданици своје монархије узели су учешће у овом ратном сукобу. И Срби из Нових Шова нашли су се у редовима Аустроугарске војске. О томе сведоче документи и спискови Шестог хонведског пука у Новом Саду у коме се налазе имена његових 57 припадника из Шова, од којих су њих 43 били Срби, као и надгробни споменици на сеоском гробљу.⁷

У време Првог светског рата (1914-1918)

У архиви ЦО Равно Село налази се сачувана књига *Записници управног одбора српске црквене општине у Стари Шова, за период 1913-1918. године*. С обзиром, да је у то време школа била у надлежности цркве, у овој књизи налази се обиље занимљивог материјала, на основу којег ћемо реконструисати период до краја Првог светског рата.

На седницама Црквено школског одбора расправљало се о свим оним важним питањима која су се тичала рада школе у Старим Шовама. Налазимо белешке и извештаје о поравци школских зграда, о беривима (принадљностима) и платама учитеља, о расписаним конкурсима на упражњена учитељска места, о процесу наставе, о ученицима. Нажалост, иако се поменути списи односе на период до краја Првог светског рата у њима не налазимо на било какве назнаке о положају школе и уопште Срба у то тешко ратно време. На основу неких узгред поменутих "цртица" о томе можемо само да наслутимо. Да ли су црквене власти и часници Црквеног одбора мудро ћутали, или се у званичним документима, као што је овај, није смело или било препоручљиво помињати било шта што о томе говори, не знамо.

На основу дописа Епархијске конзисторије, наложено је да школска година мора да почиње 1. септембра. Такође се од Црквено школског одбора тражило да се сва деца која редовно не похађају наставу пријаве политичким властима у селу, и да се извештаји о томе подносе сваког 15. и 30. у месецу.⁸ Иако је Црквено школски одбор ову заповест узео на знање, касније ћемо видети, како су ученици, њихови родитељи и учитељи поступали по овој наредби.

Убрзо након почетка наставе, што је изгледа била пракса, родитељи су молили председника Школског одбора да се "деца школска распусте на две недеље ради кукурузне бербе, пошто су им врло нужна". Одбор је позитивно одговорио на молбе

⁶ *Застава*, бр. од 8/20. јануара 1885, 3

⁷ ИАНС, Ф.174, *Среско начелство Нови Сад 1924-1941, предмет 134/29*.

⁸ Архив СПЦОРС, *Записници управног одбора српске црквене општине у Стари Шова, за период 1913-1918. године. Зписник VI, од 1/14. септембра 1913. године, бр.32. Почетак школске године*.

родитеља, и наложио је учитељу и учитељици да распусте децу на осам дана, од 9/22. до 16/29. септембра, јер Епархијски школски одбор не дозвољава дужи распуст.⁹

Дописом Епархијске конзисторије од 10/23. марта 1914. године решен је начин расподеле разреда међу учитељима, тако да "учитељ управитељ на многе агенде и потребу надзора може вршити за себе наставом у првом разреду".¹⁰

У VIII записнику од 6/19. јула 1914. године број 40. под насловом *Упутство за рад у школама*, Епархијске конзисторије дат је предлог за унапређење наставе. Уопште циљ овог Упутства био је побољшање функционисања српских народних школа. У упутству стоји: ...Позивају се сви подручни месни школски одбори и учитељи и учитељицеда ради унапређења школа и имајући у виду:

1. Да најуредније подносе сваког месеца два пута пријаве о немарним родитељима и да настоје да сва школска деца школу најуредније походе; нека школски одбори воде надзор да општинска Поглаварства поступају према немарним родитељима, или нека иначе поднесу пријаву овој власти, па ће се учинити даљи кораци.
2. Наставна грађа има се по наставној основи из 1909. бр. Ш. С. 511/476 сва обрађивати.
3. О свима сликама у школи имају се код дотичног дела наставне грађе разговори водити, непотребне слике нека се уклоне.
4. Рачун у I и II разреду треба што више уз употребу рачуналке радити и обрађивати више практичне примене из живота, а у старијим разредима и интензивније.
5. Писмене радње имају се на наставној основи обрађивати.
6. Што више деце да прелази из млађих разреда у старије и да не понављају разред више од 10% деце, те да се што пре отворе пети и шести разред.
7. Све што се у школи обрађује а посебно штива из буквара и из читанки има се с разумевањем обрађивати.
8. Уз школе да се оснују школски вртови и школске књижнице где их већ нема и да се књиге и Књижнице што више дају омладини и деци на читање.
9. Учитељи(це) и Школски одбори да што више суделују око просвећивања народнога приређивањем родитељских вечери и оснивањем земљорадничких и свију других задруга.
10. Где нема учитељских зборова да управитељ школски најмање једанпут месечно сазове учитељски збор у седницу и да се у седницама што више претресају питања о све бољем, успешнијем и хармоничнијем раду у школи и о бољим методским поступцима.

⁹ Исто, *Зписник VII од 8/21. септембра 1913. године, бр.35. Распуст због кукурузне бербе.*

¹⁰ Исто, *Зписник II од 23. фебруара/8. марта 1914. године, бр.10. Расподела разреда.*

11. Прозори и олуци имају се на шк. зградама имају се што чешће бојадисати, јер иначе пре времена пропадну.¹¹

Како се поступало на овај и многе друге дописе који су у старошовску школу стизали из Еперхијске конзисторије сазнајемо из извештаја писаних од стране Управитеља и црквено школског одбора. У Извештају под називом Извештај о раду ЦО у 1913. години, у поднаслову Школа стоји:

Наша школска црквена општина има две школске зграде заједно са одговарајућим учитељским становима. Управни одбор је настојавао да се школска здања држе у потпуном реду. Више пута преко године дао је кречити и попрвљати обе школске зграде. Патос је у обема школама често пран и са зејтином мазан, о чему се и господин школски референт лично уверио. Школске књиге за децу и потребу школе, набавио је управни одбор у одређено време, да се у том погледу не би рамљало у настави, а учитељ и учитељица су издати новац за књиге прикупљали од деце и враћали су црквеној благајни.

...Често се ургирало подизање и отварање III школске згарде, па је и овај Управни одбор ургиран. Управни одбор је свестан значаја подизања те III школе, али врло важни разлози су били, а и сад су по среди, који поред најбоље воље не дадоше да се то важно питање реши онако, како би ми хтели и волели. Разлози су познати пречасној Конзисторији те и овом приликом молимо пречасну Конзисторију: да се ова ствар остави *in suspensio*, док ова црквена општина новокупљени плац сасвим не исплати и док се материјалне прилике ове општине не окрену на боље.

Управни одбор је учитељев стан сасвим изнова преправио. Пошто је стан био врло мрачан, дао је уметнути два нова прозора, тако да сад има учитељски стан четири прозора са истока, цео стан је изолован, офарбан, једном речи тако је преудешен да потпуно одговара захтевима како хигијенским тако практичним и удобним.¹²

У истом Извештају, управитељ школе се осврће и на завршне испите у школи, па наставља: Нека нам буде дозвољено да известимо пречасну Конзисторију, да наш свет овде врло незадовољан што се код нас годишњи испити свршавају тек 17/30. јуна. Незадовољство то нарочито потиче отуда што се у суседној политичкој општини Нове Шове а у свим околним не православним школама врло рано одржавају годишњи испити и што се после испита деца одма распуштају својим кућама. Па и ове године одржани су главни испити у Нови Шова 13/26. маја и деца су расуштена кућама својим. У државној школи одржаће се испит 10. јуна. Као што се из овога види: Немци из Нови Шова одржавају своје испите више него месец дана пре нас, а државна школа (17) 20 дана пре него ми.¹³

¹¹ Исто, *Зписник VI*, од 1/14. јуна 1914. године, бр. 40. Упуства за рад у школама.

¹² Исто, *Зписник I*, од 15/28. маја 1914.. године, бр.24. Извештај о раду црквеног одбора у 1913. години.

¹³ Исто,

Посебна пажња посвећивана је учитељском особљу, њиховом раду, положају, платама и беривима (принадлежностима).

Од деведесетих година XIX века, међу шовским учитељством видимо име Косте Пешића. До краја своје службе он је поред учитељске вршио и улогу управитеља школе.

Коста Пешић, пензионисан је са 1. септембром 1913. године.¹⁴ За упражњено учитељско место расписан је стечај (конкурс), на који се пријавило шест кандидата: Јован Сланкаменац из Новог Сада, Павле Башић из Башаида, Сава Ружичић, Милан Стојић из манастира Св. Ђорђе, Миливоје Вучарић из Старог Бечеја и Бранко Чонкић из Жабља. Сви "оспособљени" учитељи.¹⁵

Услов за избор у звање учитеља, поред завршене учитељске школе, био је да се новоименовани учитељ поред рада у школи прихвати и "рачуновођства" и "перовођства" у Црквеној општини.

Након окончаног конкурсног рока, Црквено школски одбор донео је одлуку да се за сталног учитеља у старошовској школи изабере Јован Сланкаменац, у време ступања на дужност, учитељ Сланкаменац имао је деветнаест година, те због своје младости није, према важећим прописима могао одмах по завршетку школовања добити диплому, већ само потврду да је завршио школу.¹⁶ Пре него је новоименовани учитељ ступио у службу, Црквени одбор је морао осам дана раније да тај избор објави у цркви.¹⁷

Док је учитељ Сланкаменац радио у мушкој школи, учитељица у женској школи и даље је била Ирина Тешић. О њиховом раду, али и о стању у обема школама дознајемо у Извештају Државног школског повереништва у Сомбору од 23. фебруара 1914. године. Надзорник који је посетио школу оставио је следеће сведочење: Деца у обема школама, са малим изузетком су чиста. Пажња је доста добра. У I и II разреду могла би пажња бити боља, том недостатку није учитељица крива, већ множина деце, од уписаних 152 деце, полазе редовно школу од 127-140. Учитељица Ирина Тешић савесно држи наставу. Може се рећи да је добар резултат показан у (.....), а био би још бољи да није мађарско читање неједнако, узрок томе лежи у великом броју деце, те се учитељица мора да забавља лошом децом. Чита, води мађарске разговоре и показује задовољавајући успех.

Јован Сланкаменац учитељ III и IV и V разреда, пошто му је ово прва година како је постао учитељ, не располаже са умешношћу у педагошкој настави. Те сам му у том погледу дао директиву. Учитељ са великом вољом и мером свршава свој посао. Успех наставе са обзиром на горње речено задовољава.

¹⁴ Исто, *Зписник V*, од 14/27 јула 1914. године, 3 бр. 23. Умировљење Косте Пешића и редуција плате.

¹⁵ Исто, *Зписник VIII*, од 15/28 септембра 1913. године, бр. 37. Избор Јована Сланкаменца за сталног учитеља.

¹⁶ Исто, *Зписник II*, од 23. фебруара/8. марта 1914. године, бр. 9. Избор Јована Сланкаменца потврђен.

¹⁷ Исто, *Објава избора учитеља у цркви*.

На крају с обзиром на то што је расподела деце у оба разреда несразмерна јер у I и II разреду у коме је учитељица Ирина Тешић има 152 док Јован Сланкаменац од III до V разреда има само 38 деце да учи, те позива управитеља школе да у 1914/15. Школској години изволи децу тако распоредити да један учитељ (ма који) узме само први разред а други учитељ све друге разреде од II до V.¹⁸

Међутим, са 1. фебруаром 1915. године, према одлуци Епархијске конзисторије, учитељ Јован Сланкаменац је добио премештај, а на његово место постављена је привремена учитељица из Новог Сада Олга Сајдл.¹⁹ Ни новопостављена учитељица се није дуго задржала у селу, јер већ 1917. године на њеном месту затичемо учитељицу Емилију Путник.²⁰

Одласком Косте Пешића у "мировину" 1913. године, Црквено школски одбор је донео одлуку о редукацији учитељске плате. Тако је, Пешић примао 400 круна у готовом, користио је 22 јутара земље, стан са две собе, предсобљем, кухињом, подрумом, оставом, шупом, таваном и школском баштом. Међутим, нови учитељ, је могао да рачуна на плату од 1000 круна у готовом, на коришћење учитељског стана, 100 круна за појање у цркви, 100 круна за перовођство и рачуновођство и 2 круне за учешће на сахрани или парастосу.²¹ Ова редукација је уследила јер се учитељска земља одузела учитељу и прикључила црквеној парохији, а на основу Угарског законског чланка XVI од 1913. године.

Читајући поменути књигу записника Црквено-школског одбора, као што смо истакли запажа се да се ни у једном од записника не може наћи неки конкретнији податак о рату и ратним дешавањима. Нигде се не спомиње, чак ни реквирирање црквених звона са Храма преноса моштију Св. Оца Николаја, иако знамо да су Аустроугарске власти 1916. године скинуле велико и мало звоно и за њих платиле 1576 круна.²² Шта је разлог оваквом поступању у вођењу бележака са седница, можемо само да наслутимо. Наводимо неколико примера у којима се посредно спомињу ратна догађања везана за школу и учитеље и наставни процес.

Свега неколико дана након почетка рата, 21. јула/3. августа 1914. године, Епархијска конзисторија Бачка, упутила је Црквено-школским одборима допис у коме се од њих тражи да поступе по наредби Краљевског угарског министра благочасти јавне наставе "да се на територији бач-бодрешке жупаније и града Сегедина школске зграде

¹⁸ Исто, *Зписник II*, од 8/21 фебруара/8. марта 1914. године, бр. 2. Примедбе на школски рад Ирене Тешић и Јована Сланкаменца

¹⁹ Исто *Зписник II*, од 8/21. фебруара 1915. године, бр. 7. Премештај Јована Сланкаменца и постављење Сајдл Олге

²⁰ Исто *Зписник*, од 9/22. јуна 1917. године, бр. 12. Постављење учитељских заменика-ца

²¹ Исто *Зписник V*, од 14/27. јула 1913. године, бр. 23. Умировљење Косте Пешића и редукација плате

²² *Инвентаријум за 1893. годину*. Овај податак се налази на маргини рукописа из 1893. године и накнадно је уписан.

одреде за "болнице у резерви". Допис је прочитан на седници Црквено-школског одбора 26. октобра (8. новембра) 1914. године. У наставку, као белешка стоји да се допис "узима на знање и према наредби ће се поступити". На основу даљих бележака, можемо претпоставити да школа у Шовама није током рата била претварана у болницу у "резерви".

Дописи на које наилазимо, пословично је слала Епархијска конзисторија, а по којима је поступао Црквено-школски одбор, односе се на уплате ратног зајма, које је расписивала Аустро-Угарска, у коме су учешће морали да узму и учитељи. Према допису именоване конзисторије бр. 2144 од 1917. године и учитељи су били у обавези у да учествују у "реквизицијама". Положај учитеља који су били војни обвезници, био је решен Уредбом о "Принадлежностима када крену у војску". Ако је међу учитељима било и оних који нису подлежали закону о регулацији, они су били ослобођени одласка у војску. По свим овим дописима, перовођа, тј. записничар је само прибележио "узима се на знање".

Привремени управитељ школе свештеник Милан Стоја интерниран је у току рата.²³ На основу Записника од 2/15. октобра 1916. године. У неколико уводних реченица каже се да је он "сретно приспео дома" након интернације која је трајала четрнаест месеци.²⁴ У даљем тексту стоји он се захваљује Црквеном одбору за редовно исплату плате његовој породици док је он био у интернацији. Међутим, нигде нема помена где је био интерниран нити разлог за такав поступак власти према њему. Једино можемо закључити да је у интернацију одведен негде у јулу или августу 1915. године.

На крају овог записа које говори о школи у време Првог светског рата, помислили смо да би одговарајуће завршно разматрање било управо оно које је настало из пера, Милана Стоје. Његов "сентиментални" извештај понајбоље сведочи, како о самој школи, тако и о лошим приликама у којима је живео српски живаљ у тадашњим Старим Шовама. Поменути извештај, јереја Стоје преносимо у готово неизмењеном облику, осим на оним местима где смо морали изоставити делове који се децидирано не баве нашом темом.

"...Као што ће бити познато управном одбору школска настава почела је тек 15. септембра 1917. године. Управо се може рећи 1. октобра. Узрок што тако доцкан почиње код нас настава, лежи у првом реду од немарности родитеља који под разним изговорима задржавају децу код куће, у другом реду, у нехају самог наставничког особља а у трећем реду од политичке власти, која не гони строго родитеље и не кажњава их у довољној мери. Док се у Новим Шовама како у државној школи, тако исто и у општинским школама,

²³ Јереј Милан Стоја (1890-1920) рођен је у Новом Саду 7. августа 1866. године. Гимназију је завршио у родном граду, а Богословију у Сремским Карловцима. За пароха у Старим Шовама постављен је 1/13. новембра 1890. године. Говорио је српски, мађарски и немачки језик. Бавио се и књижевношћу. Одликован је црвеним појасом 1902. године. Од 1913. године постао је члан патроната за свештене удовице. Као млад свештеник, дошавши у старошовску парохију, својим животом и радом заорао је дубоку бразду. Његов рад на пољу вере, културе и здравства у селу значио је много. Дуго након његове смрти, (17. августа 1920. године) остао је у сећању Шовљана као свештеник и човек о коме се све најлепше говорило.

²⁴ Архив СПЦОРС, *Записници управног одбора српске црквене општине у Стари Шова, за период 1913-1918. године. Записник, од 2/15. октобра 1916. године, бр. 1. Повратак Милана Стоје из интернације.*

почиње редовно настава са 1. септембром, кода нас се пропусти тако рећи читав један месец узалуд, а колико се у том једном месецу може урадити то сваки који се и најкраће време бавио школом, зна добро. Може се рећи да код нас права настава почиње тек са првим новембром и то зато што се скоро цео један месец дана пропусти око скупљања новаца за књиге....

Тек што се некако школска настава отпочела настају реквизиције, које започети посао прекину, те по две три недеље нема наставе. Деца се за то време луњају по сокаци, проводећи у нераду толике дане, где ништа доброг ненауче. Пошто нема над њима надзора код куће, јер су им очеви на бојном пољу, а матере се не боје, то су се тако одуларила да нити се Бога боје нити се људи стиде. Зарад карактеристике каква су нам садашња деца, навешћу ово: једне вечери могло је бити осам сати увече, чујем певање праћено тамбуром, помилсих у први мах да су то момци, кад дођоше ближе имам што видети, њих петнајест до двадесет школске деце загрлише се те из свег гласа певају "тера Ленка вранца и зеленка", а прати их једно циганче...

Кад се реквизиција сврши, долазе тада деца у школу и сада отпочиње настава изнова. Разуме се да под таким приликама не може бити разговора о каквој дисциплини и реду... Без претеривања се слободно може рећи да настава – кад се узму у обзир реквизиције, четвртци – не траје више него три месеца, а онда се по себи разуме, да раезултат рада мора бити никакав.

У почетку школске 1917/1918. године уписало се у I разред 20 дечака и 17 девојчица, у II разред 20 дечака и 25 девојчица, у III 19 дечака и 12 девојчица. У IV 14 дечака и 10 девојчица, у V 4 дечака и 11 девојчица. У VI разред није било уписано ни једно дете. Према томе било је уписано у III, IV и V разреду свега 70 деце, кад се томе дода I и II разред 82 деце, свега је било уписано 152 деце.

На испиту који је био 15. јуна било је у првом разреду 7 дечака и 10 девојчица, у II разреду 14 дечака и 13 девојчица, према овоме било је на испиту у I и II разреду свега дечака 21 и 23 девојчице. Кад се од 82 уписане деце одбије 44 који су били на испиту, број деце који није био на испиту износи 38. У процентима 53.65 % било је на испиту деце, а 46.35 % није било на испиту у I и II разреду.

На испиту који је био 15. јуна било је у III разреду 5 дечака и 4 девојчице, у IV разреду 5 дечака и 1 девојчица и у V разреду дечака није било а девојчица је изашло 7.

Дакле од уписане деце у III, IV, V разреду било је на полагању испита свега 22 деце. У процентима прорачунато било је од уписаних 70 деце само 22 или 31.44 % на испиту, а код куће остало 68.56 %.²⁵ У даљем тексту јереј Стоја износи своје мишљење како и на који начин би "ваљало" поправити стање у школи. Закључујући излагање, он

²⁵ Исто, *Зписник V од 24. јуна /7. јула 1918. године, бр. 25. Извештај о школском раду.*

пита себе Ко је крив таквом стању у српској школи у Старим Шовама, али и уопште. На самом крају, обраћајући се Управном одбору, он каже: "Изнео сам тачно све, што сам држао да и Ви знате, оно сам коју и опорију рекао, рекао сам једино из добре намере, што ми основна школа, наш просветни Савез и добро нашег народа лежи на срцу и што би хтео да већ једном и код нас завладају боље прилике".²⁶

Закључак

Српска народна вероисповедна основна школа у Старим Шовама (Равно Село) спада у ред најстаријих српских основних школа на простору данашње Војводине. Основана је 1745. године. Током XIX века школа у Старим Шовама пролазила је кроз веома тежак период свог постојања. Државним законима Угарске стање српских школа додатно је погоршавано. Таква ситуација наставила се и на почетку XX века. Школа у време рата радила је само уз мање тешкоће. Часови су редовно одржавани, а уколико је било прекида наставе, то је чињено због нередовног доласка ученика, јер су посебно у јесењим данима, приликом убирања летине, помагали својим родитељима у пољским пословима. Седнице ЦШО су такође редовно одржаване и на њима се расправљало о актуелним проблемима везаним за школски живот, о изостаницима и успеху ученика на крају школске године. Следећи препоруку Бачке конзисторије, на неколико седница расправљало се и о оснивању школског врта, поправци станова за учитеље и осталим текућим питањима. Занимљива је чињеница да се осим у питању Ратног зајма, реч рат нигде не спомиње. Ни у другим докуметима поменуте архиве Црквене општине, нема помена ратних збивања. Једини траг је кратак запис из 1916. године у коме се каже да се православни свештеник и управитељ школе, Милан Стоја вратио из интернације. На основу записа не знамо ни када је отишао нити где је био интерниран, да ли у неко место међу цивиле или у неком заробљеничком логору. На основу овога записника не можемо да наслутимо ни разлог његове интернације, али биографија овог пароха, која нам је позната из других докумената, сведочи да је био борац за националну слободу у чему засигурно и лежи разлог његове интернације. Разлоге зашто су парох Стоја, као и учитељи који су у то време службовали у Шовској школи, прећутали било коју вест везану за рат, можемо тражити у страху од могућег прегледа књиге записника од цивилних или војних власти, што би довело до одређених консеквенци. Све наведено, одаје утисак, да је школа све време рата радила, углавном несметано. Иста пракса, што се тиче записника, настављена је и након ослобођења 1918. године.

²⁶ Исто,

Summary

Serbian folk confessional primary school in Stare Šove (Ravno Selo) is one of the oldest Serbian primary schools in the territory of Vojvodina. It was founded in 1745. During the nineteenth century the school in Stare Šove came through a very difficult period of its existence. Through the national laws of The Kingdom of Hungary, the state of schools had been further exacerbated. This situation continued into the beginning of XX century. During the war, school worked with only minor difficulties. Classes were regularly maintained, and if there were discontinuations of the lessons, it was done because of irregular arrivals of students because, especially in the autumn days, during the crop harvest, students were helping their parents with the work. Meetings were also held regularly and in them were discussed current issues related to school life, absence of the students and success of the students at the end of the school year. Following the recommendation of Backa consistory, several meetings also discussed the establishment of a school garden, repairs of housing for teachers and other current issues. An interesting fact is that, except in terms of the amount invested at the War, the word war is nowhere mentioned. In no other processing documents of the above mentioned archives of the Church community, there is no mentioning of the War events. The only clue is a brief memo in 1916 which said that the Orthodox priest and school administrator, Milan Stoja returned from internment. Based on the memo we do not know where he went or where he was interned, whether in a city or among civilians in a prison camp. Based on this memo we cannot even anticipate the reason for his internment, but the biography of this priest, who is known to us from other documents, testifies that he was a fighter for national freedom, which surely is the very reason for his internment. The reasons why the priest Stoja, as well as teachers who at the time served in the Šovska school, remained silent about any news related to the War, can be asked for in the fear of a possible examination of the minutes book of the civil or military authorities, which could lead to certain consequences. All of the above gives the impression that schools throughout the War worked, largely undisturbed. The same practice, as far as the minutes book is concerned, also continued after the liberation in 1918.

Извори и литература

- Архив Српске православне црквене општине Равно Село, *Записник управног одбора српске црквене општине у Стари Шова, за период 1913-1918. године.*
- Историјски архив Новог Сада, фонд 174, Среско начелство Нови Сад.
- *Застава*, бр. од 8/20. јануара 1885.
- Војиновић, Боро, *Крајишници у равници*, Нови Сад, 1998.
- Каљевић, М. Владимир, *Храм преноса моштију Св. Оца Николаја у Равном Селу*, Нови Сад, 2004.
- Каљевић, М. Владимир, *На темељима образовања, основна школа "Бранко Радичевић" Равно село*, Равно Село, 2013.
- Кириловић, Димитрије, *Српске основне школе у Војводини у 18. веку (1740-1780)*, Сремски Карловци 1929.
- Пецињачки, Света, *Православно-тривијалне школе на подручју Карловачке митрополије у 1772. години*, Настава и васпитање-посебни додаци, 1969.